

Náučný chodník Jánošíkovým chotárom

Kraj:	Žilinský
Okres:	Žilina
Geomorfologické jednotky:	Žilinská kotlina a Kysucká vrchovina
Geologické jednotky:	kvartérne hliny, piesky a štrky, flyšové pásmo a bradlové pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Terchová, centrum
Východisko:	Terchová, kostol sv. Cyrila a Metoda
Trasa:	Terchová, kostol sv. Cyrila a Metoda - ul. Na Úboč - turistické rázcestie Poľany - Jánošíkovci - Šípková - Vyšní Repáňovia (bus) - Vyšní Jankovci - bus Terchová, Horná Tižina, Ďuriškovia - Panská Lúka (bus) - Terchová, kostol sv. Cyrila a Metoda
Dĺžka, prevýšenie:	16,5 km, prevýšenie 630 m
Čas prechodu:	7 h
Počet zastávok:	10
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, ochranárske, kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je prepojená so žltou a zelenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2004

Aktuálny stav: Náučný chodník je v zachovalom stave (2022).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Obecný úrad Terchová, ul. Sv. Cyrila a Metoda 96, 013 06 Terchová, tel. 041 / 5005 553

Poznámky: (1) Náučný chodník vedie po spevnených cestách i chodníkoch spájajúcich terchovské osady v doline Struháreň. (2) Trasa náučného chodníka niekoľkokrát križuje linky autobusovej dopravy, resp. je s nimi miestami súběžná.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie len v obmedzenej miere z dôvodu jeho dĺžky a prechodu po miestnych komunikáciách. Prípadné čiastočné absolvovanie odporúčame spojiť s návštevou expozície Juraj Jánošík a Terchová na obecnom úrade v Terchovej.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Terchová. Obec na severe Slovenska medzi Žilinou a Dolným Kubínom vo výbežku Žilinskej kotliny a na kontakte Kysuckej vrchoviny a Malej Fatry na rieke Varínke v oblasti ústia Bieleho potoka a Struhárne do nej. Vznikla počas valašskej kolonizácie v 16. storočí a písomne sa prvýkrát spomína v roku 1598. Tvorí ju centrálna obec a 68 osád (kopaníc) najmä v Kysuckej vrchovine v dolinách Bieleho potoka a Struhárne a ich drobných prítokov. Prislúcha jej i rozsiahle územie malofatranskej Vrátnej doliny až po hlavný hrebeň pohoria, ktorej osídlenie má dnes už dominantne rekreačnú funkciu (Štefanová a i.). Pôvodne sa obyvateľstvo venovalo predovšetkým ťažbe dreva a kameňa a chovu oviec. V dôsledku nepriaznivej ekonomickej situácie na konci 19. storočia sa jeho časť vysťahovala najmä do Ameriky. Na konci druhej svetovej vojny fašistické vojská počas bojov a následného ústupu 8. a 9. apríla 1945 obec vypálili, následkom čoho sa asi 200 obyvateľov presídlilo na juhozápadné Slovensko do Jánošíkovej - dnešnej súčasť Dunajskej Lužnej (viac v texte Náučného historicko-prírodného chodníka Dunajská Lužná). Zničená obec bola znovu vybudovaná, čo dokumentuje jednotný vzhľad zástavby na Jánošíkovej ulici a ul. sv. Cyrila a Metoda. Pôvodná ľudová architektúra v podobe udržiavaných dreveníc je zachovaná najmä v okolitých osadách. V centre obce stojí **rímskokatolícky kostol sv. Cyrila a Metoda** vybudovaný podľa projektu Michala Milana Harminca v rokoch 1942 - 1949. Pri vstupe je od roku 1976 celoročne prístupný pohyblivý **drevený betlehem** vyhotovený domácimi majstrami. Jeho jedna časť je venovaná Terchovej a jej ľudovým remeslám a druhá biblickým príbehom Nového zákona. Od 60. rokov 20. storočia sa obec začala meniť na významné stredisko cestovného ruchu (turistika a zimné športy v Krivánskej Fatre - **Vrátna dolina, Diery** -, folklórne a náboženské podujatia). K známym rodákum patrí zbojník - a vďaka ľudovej slovesnosti a romantickej literárnej tvorbe národná legenda - Juraj Jánošík (1688 - 1713) a spisovateľ, právny historik a knihovník Adam František Kollár (1718 - 1783). Jánošíkovi sa venuje **expozícia** Považského múzea v Žiline **Juraj Jánošík a Terchová** v budove obecného úradu v Terchovej (na 1. poschodí) a symbolický Jánošíkov dom v jeho rodnej osade Jánošíkovci vo svahu Pupova v doline Struhárne severovýchodne od centra obce. Osobitým prvkom miestneho folklóru je ľudová hudba - v roku 2013 bola **Terchovská muzika** zapísaná do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO. Od roku 1962 je obec miestom konania každoročného (od roku 1991 medzinárodného) folklórneho festivalu **Jánošíkove dni** (vystúpenia folklórnych súborov, prezentácie tradícií a remesiel, svätá omša, ozdobený konský sprievod s ľudovými muzikantmi z obce do Vrátnej

doliny). Pri južnom okraji obce vo svahu nad cestou do Vrátnej doliny od roku 1988 stojí 7,5 m vysoká **socha Juraja Jánošíka** z ušľachtileho ocelového plechu, ktorej autorom je akad. sochár Ján Kulich. Na protihlhom svahu vedie na výbežok Oravcové (632 m n. m.) od roku 2006 krížová cesta od terchovského rodáka akad. sochára Milana Opalku, ktorej materiálom je tu pred sto rokmi vyťaženy (a medzičasom ako pilier na moste medzi Žilinou a Budatínom slúžiaci) kameň a sklo. Pútnické miesto dopĺňa súsošie sv. Cyrila a Metoda - v Terchovej sa konajú každoročne celoslovenské **Cyrilometodské dni**. Na Oblaze nad centrom obce stojí rozhľadňa Terchovské srdce (viac na stránke Náučný chodník Terchovské srdce (Terchová - Oblaz).

Juraj Jánošík (Terchová 1688 - Liptovský Mikuláš 1713). Slovenský zbojník, pochádzajúci z terchovskej osady Jánošíkovci. Bol väznený, mučený a popravený za zbojníctvo od jesene 1711 do začiatku roka 1713 na území Trenčianskej, Nitrianskej, Turčianskej, Liptovskej, Oravskej a Malohontskej stolice a Sliezska. Historické fakty mnohonásobne prekrýva jeho obraz vykonštruovaný po jeho smrti ľudovou slovesnosťou a rôznymi druhmi literárnej tvorby a umenia. Podľa slovenských ľudových povestí obdarený magickými predmetmi (valaška a opasok), ktoré mu dodávali nadprirodzené schopnosti, bohatým bral a rozdával chudobným. Pre jeho odpor k vrchnosti ho slovenskí obrodenci predstavovali ako romantického hrdinu bojujúceho za slovenský národ proti maďarskému útlaku. K jemu venovaným najznámejším dielam okrem bohatej poézie a prózy a výtvarných diel patrí pôvodne poľský muzikál K. Gaertnerovej (hudba) a E. Brylla (libreto) **Na skle maľované** (1970, na Slovensku sa stal najúspešnejším titulom Činohry SND vôbec - od roku 1974 sa s prestávkami za takmer 30 rokov reprízoval 648-krát; réžia Karol Lev Zachar, dramaturg Anton Kret a choreograf Štefan Nosál; Jánošíka hral Michal Dočolomanský), opera Jána Cikkera (1953), divadelná hra Stanislava Štepku Jáánošííík (1970 a 2000) či dva prvé rovnomenné filmy Jánošík - prvý, nemý z roku 1921 ako prvý slovenský hraný dlhometrážny film (tvorcami boli emigranti z Brezovej pod Bradlom v USA Ján Závodný, Samuel Tvarožek a Vladimír Gustáv Šaško; réžia Jaroslav Siakel; Jánošíka hral Theodor Pištěk) a druhý z roku 1935 - slovenský a český film (réžia Martin Frič; Jánošíka hral Paľo Bielik).

Chránený areál Hate. Nevelké chránené územie vyhlásené v Terchovej na okraji Žilinskej kotliny pod amfiteátrom Nad Bôrami v roku 2000 na ochranu najzachovalejších prirodzených močiarnych spoločenstiev na severnom úpätí Malej Fatry pod svahom Bobôt. Areál je súčasťou chráneného vtáčieho územia Malá Fatra (súčasť sústavy Natura 2000).

Ďalšie **prírodné zaujímavosti v okolí Terchovej** > pozri Náučný chodník Diery

Žilinská kotlina. Medzihorský geomorfologický celok na severozápadnom Slovensku v širšom okolí Žiliny predstavujúci horizontálne silne členitú brachysynklinálnu zníženu severo-južného smeru, silne porušenú zlomami. Má úzke a dlhé výbežky pomedzi susedné horské celky, ktoré sú vyčlenené ako podcelky kotliny - Varínske podolie (siaha od Varína po ústie Hlbokého potoka v Terchovej), Rajecká kotlina (od Turia po ústie Rybnej nad Rajeckou Lesnou) a Domanižská kotlina (Malá Čierna - Pružina). Na severe kotlinu lemujú Javorníky a Kysucká vrchovina, na východe Malá Fatra a na západe Strážovské vrchy a Súľovské vrchy. Jej výplň tvoria horniny centrálnokarpatského paleogénu a flyša (sliene, ílovce, prachovce, pieskovce, zlepenca, arkózové droby), spod ktorých miestami vystupujú ako ostrovy druhohorné horniny (vápence, sliene, dolomity). Na úpätí Malej Fatry sú uložené hlinité a piesčité štrky mohutných náplavových kuželov, pozdĺž Váhu a Rajčanky štrky a piesky viacerých stupňov riečnych terás a pri všetkých tokoch hliny, íly i štrky riečnych nív. Reliéf kotliny je prevažne hladko modelovaný s charakterom pahorkatiny a pri Váhu roviny. Miestami ho spestruje akcentovanejší reliéf, o. i. v prielomových úsekoch dolín, napr. Rajčanky medzi Porúbkou a Rajeckými Teplicami (Porubský prielom) či Pružinky (Briestenské skaly) a v celej dlhšej Domanižskej kotline. Hlavnými prítokmi pri severnej hranici kotliny tečúceho Váhu sú tu pravostranné Varínka a Kysuca a ľavostranné Rosinka a Rajčanka. Na juhozápade ležiacu čiastkovú Domanižskú kotlinu odvodňujú

Domanžanka a Pružinka, tiež ústiace do Váhu, avšak až v Považskom podolí v, resp. pod Považskou Bystricou. Pôvodné dubovo-hrabové lesy v kotline nahradila mozaika polí, lúk, pasienkov a menších lesíkov, v ktorých dominuje vysadený smrek obyčajný.

Kysucká vrchovina. Rozsiahly horský geomorfologický celok na severozápadnom Slovensku zhruba medzi Žilinou, Zázrivou, Novou Bystricou a juhovýchodným okrajom Čadce susediaci na juhu so Žilinskou kotlinou a Malou Fatrou, na východe s Oravskou vrchovinou (len asi na 1,5 km), Oravskou Magurou a Podbeskydskou brázdou, na severe s Oravskými Beskydami a Kysuckými Beskydami a na západe s Javorníkmi. Má pestrý mnohotvárný vrchovinový reliéf bez ústredného chrbta vyplývajúci zo zložitej geologickej stavby. Väčšia severná časť územia patrí k flyšovému pásnu s mocnými súvrstviami paleogénnych pieskocov a ílovcov. Južná menšia a vyššia časť - Kysucké bradlá - patrí k bradlovému pásnu prevažne s mezozoickými vápencami, dolomitmi a slieňmi tvoriacimi nápadne vystupujúce tvrdoše (Rochovica, Brodnianka, Vreteň, Ľadonhora, Havranský vrch, Kozinec). V nej sa nachádza i najvyšší vrch celku - Pupov (1 095 m n. m.). Územie odvodňujú najmä prítoky Kysuce (Bystrica), Váhu a Varínky, ktoré v miestach s relatívne menej odolnými horninami (ílovce, sliene) vyformovali brázdy (Bystrická, Vadičovská a Zázrivská), resp. kotliny (Krásňanská). Veľkú časť územia pokrýva les - pôvodné bučiny boli nahradené smrečinami -, plošinaté časti pohoria a údolia boli pri kopaničiarskom osídľovaní odlesnené. Pôvodné polia, lúky a pasienky, dnes miestami opúšťané, sukcesne zarastajú.

Názvy informačných panelov

1. Úvodné informácie
2. Terchová
3. Príroda Terchovej
4. Folklor, ľudová kultúra Terchovej
5. Ľudový hrdina Juraj Jánošík
6. Rok na Terchovej
7. Terchovská drevenica - karpatský zrubový dom
8. Roľnícka usadlosť - gazdov dvor
9. Terchovské bačovanie - karpatská salašnícka kultúra
10. Domáca a remeselná výroba

